

UDK 2-452.2-457:347.628:27-558.3-42

Primljeno: 26. 6. 2017.

Prihvaćeno: 18. 12. 2017.

Pregledni članak

KRŠĆANSKO OBLIKOVANJE ODGOVORNOG RODITELJSTVA SAKRAMENT KRSTA PRED IZAZOVIMA NOVIH MODELA RODITELJSTVA

Mislav KUTLEŠA

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
mkmoraltheol32@hotmail.com

Sažetak

Autor ovim člankom nastoji otvoriti raspravu o pitanju pojma te smisla i vrijednosti odgovornog roditeljstva i njegova kršćanskog oblikovanja s obzirom na sakrament krsta. Osim toga, nastoji se potaknuti na novo produbljivanje ili otkrivanje smisla nabrajanja obveza tijekom slavlja sakramenta krštenja u slučajevima novih modela roditeljstva kao što su istospolne zajednice i osobe koje se odlučuju na samohrano roditeljstvo uz pomoć medicinski pomognute oplodnje. Nastoji se otvoreno promišljati u kojoj su mjeri i na koji način novi modeli roditeljstva (napose istospolne zajednice) u mogućnosti odgojem biti istinski tumači Božjeg reda stvaranja i njegovi su-radnici u stvaranju i oblikovanju svijeta i društva pomoću odgoja djece. Naime, odgoj kako ga postavlja sakrament krštenja u svjetlu vjere upućuje nas na njegovu antropološku i moralnu dimenziju koja omogućuje djetetu dvije bitnosti – osvjetljenje vlastita identiteta i dostojanstva kao slike i prilike Božje i osvjetljenje poziva na suradništvo s Bogom.

Ključne riječi: odgovorno roditeljstvo, krštenje, odgoj, formacija, odgovornost, spolnost, seksualnost.

Uvod

Tijekom posljednjih dvadesetak godina status homoseksualnosti i homoseksualnih osoba na društvenoj razini doživio je snažan proboj i razvoj koji je, u konačnici, pridonio dubokoj preobrazbi društva na moralnoj, antropološkoj i općenito znanstvenoj razini. Nerijetko se preobrazba prikazivala kao rezultat

zastašivanja i prisile pod prijetnjom etiketiranja i tužbe protiv homofobije. Tako smo u vrlo kratkom vremenu postali svjedoci snažnih i dubokih promjena s obzirom na moralno i antropološko vrednovanje. Postupno se prelazilo iz onog negativnog, koje je tradicionalno istospolnu zajednicu vrednovalo kao nemoralnu i grešnu, do pozitivnog vrednovanja smatrajući kako je, s obzirom na vrijednost i svrhu, istovjetna heteroseksualnoj zajednici. Time je, čini se, znanost doživjela težak udarac jer je izgubila onaj društveni privilegij oblikovanja kulture života ljudske zajednice, vodeći računa o vrijednosti i smislu spolnosti i ljudske seksualnosti koja doživljava svoj vrhunac u stvaranju i proširenju obitelji činom sjedinjenja i prokreacije. Rezultat toga bio je razvoj nove moralno-antropološke i društvene situacije u kojoj homoseksualne osobe, barem one koje to žele, mogu ostvariti zajednicu bračnoga života sa svim onim pravima koja su im zajamčena zakonom.¹ Kao vrhunac takva mišljenja sve se više čuju glasovi o pravu na dijete, bilo posvajanjem, bilo umjetnom oplodnjom.² U tom slučaju možemo slobodno istaknuti kako je legitimna ljudska želja imati dijete ali kako je nemoguće govoriti o »pravu na dijete« jer nitko dijete ne posjeduje, nego se tek začecem novog ljudskog bića postaje ocem ili majkom. Prikladno je stoga istaknuti kako roditeljstvo nije temeljno ljudsko pravo, nego želja koja se ostvaruje bračnim činom muškarca i žene. Tu namjerno isključujemo posvajanje djece jer se ono očituje kao najizvrsniji čin solidarnosti kojim se nastoji umanjiti patnja napuštenog djeteta.

Ovim radom se ne želi nekoga etiketirati ili neku zajednicu i roditeljstvo pristrano prikazati kao zajednicu nesposobnu za odgoj djeteta, niti se želi demonizirati istospolne zajednice i osobe koje se svojevolumeno opredjeljuju za samohrano roditeljstvo, marginalizirajući ulogu oca ili majke u odgoju djeteta. Naime, cilj ovoga rada je istražiti u kojoj su mjeri, ili do koje mjere mogu ići, istospolne zajednice, kao novi modeli roditeljstva, u odgovornom roditeljstvu kada je u pitanju cjeloviti kršćanski odgoj djeteta. Dosad, naime, temu odnosa odgovornog roditeljstva i novih modela roditeljstva nije trebalo posebno kritički analizirati jer nam se, ne tako davno, takav scenarij činio posve nemogućim, na što ukazuje nedostatak literature o toj temi, barem na hrvatskome govornom području. Teško se, naime, moglo očekivati da će istospolne zajednice doživjeti tako radikalnu društvenu evoluciju koja će iznjedrati tolika

¹ Usp. Mislav KUTLEŠA – Mladen ŠKVORC, *Evolucija moralno-pravnog položaja istospolnih zajednica u Republici Hrvatskoj*, u: *Bogoslovska smotra*, 86 (2016.) 1, 213–235.

² Usp. Mislav KUTLEŠA – Mladen ŠKVORC, *Ėtički izazovi reproduktivne medicine i Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji u kontekstu istospolnih zajednica*, u: *Nova prisutnost*, 15 (2017.) 1, 101–117.

prava u kojima neki zahtjevi postaju u najmanju ruku, i moralno i antropološki, diskutabilna, i da će medicinski pomognuta oplodnja otvoriti vrata novim modelima roditeljstva. Ovakav današnji scenarij pridonio je takvoj situaciji u društvu da nam se osvjetljavanje sadržaja odgovornog roditeljstva čini sve hitnijom zadaćom, s ciljem zaštite kako prava djece i njihova dostojanstva tako i dostojanstva tradicionalnog modela bračne zajednice (muško i žensko) i roditeljstva. Uostalom, bit odgovornog roditeljstva ostvaruje se u odnosu spram djece, spram potomstva, kojem se želi osigurati život dostojan čovjeka, kršćanina, kako bi uistinu živjelo u slobodi djece Božje.

Posve je neumjesno etiketirati nove modele roditeljstva, posebice istospolne zajednice, kao ateističke, pa je logično da bi se Crkva mogla suočiti s pitanjem krštenja njihove djece,³ a posljedično i s novim izazovima oko odgovornog roditeljstva.

Naime, kod krštenja roditelji stoje pred pravom i zahtjevom da žele krstiti svoje dijete ali i pred obećanjem/obvezama na koje se obvezuju pred Bogom, svojim djetetom ali i pred cijelim društvom da će ga odgajati u kršćanskom duhu, da će njegov život usklađivati prema Božjem redu i planu stvaranja i na taj način ostvarivati svoju ulogu kao su-radnika Božjih. Zato se i opravdano pitamo, u kršćanski odgojenoj savjesti, u kojem će duhu ili ozračju kršteno dijete sazrijevati i je li uopće moguć istinski i cjelovit vjerski odgoj unutar novih modela roditeljstva. To pitanje dobiva na težini u činjenici kako se roditeljstvo ne iscrpljuje u tome da se osigura djetetu ekonomska sigurnost, ili da ono bude samo, kako se danas najčešće govori, »dobar čovjek«. Dijete treba odgajati za Boga da i sam stekne sposobnost prihvaćanja uloge kao su-radnika Božjega. Stoga nam se čini kako tu povlašteno mjesto imaju moral i antropologija, koji će čovjeka približiti njegovu identitetu i pozivu. Prema tome, da bi odgoj uistinu bio cjelovit nužno je ne zanemarivati bilo koju od dimenzija u kojima se ostvaruje »nova odgovornost«.⁴ Ono se u našem slučaju pojavljuje kao odgovorno slušanje Božje riječi i volje te prihvaćanje Božjeg plana stvaranja. Pritom se osobito smjera na ispravno razumijevanje i prihvaćanje onoga što se u Katoličkoj crkvi naziva »teologija stvaranja«, a koja u svjetlu Božje riječi tumači

³ S tim u skladu, valja naglasiti kako problematiziranje te teme neće biti pravne naravi jer ono nadilazi kompetencije autora članka, nego isključivo moralne i antropološke u svjetlu Božje riječi i tradicionalnog nauka Crkve.

⁴ »Darujući život, roditelji sudjeluju u stvaralačkoj Božjoj moći i primaju dar nove odgovornosti: ne samo ispunjavati i zadovoljavati materijalne i kulturne potrebe svoje djece, već poglavito prenositi življenu istinu vjere i odgajati ih u ljubavi prema Bogu i bližnjemu«, PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, Zagreb, ³2003., br. 5.

smisao i vrijednost stvaranja, čovjekova identiteta i dostojanstva, kao i čovjekov odgovor na Božju volju i poziv s obzirom na život, na brak i obitelj, na djecu, na sadašnjost i budućnost. Prema tome, moralno-antropološke dimenzije odgoja odnose se na ispravno razumijevanje i vrednovanje tjelesnosti ljudske osobe, njezine spolnosti, spolnog identiteta i seksualnosti, a koji nalaze važno mjesto u obećanju koje daju roditelji na krštenju svoga djeteta: »Vi tražite krštenje za svoje dijete. Time se obvezujete da ga odgajate u vjeri kako bi živjelo prema Božjim zapovijedima, ljubilo Gospodina i svoga bližnjega, kao što nas je Krist učio.«⁵ Krštenje, međutim, nije samo pravo roditelja – »Što tražite od Crkve Božje za I.«⁶ – već nužno uključuje dužnosti i obveze koje roditelji ili posvojitelji prihvaćaju ukorijeniti i pomoću njih oblikovati odgoj i obrazovanje djeteta. Ostvariti kršćanski oblik odgovornog roditeljstva koje će pridonijeti cjelovitom i zdravom sazrijevanju djeteta traži osigurati dobre temelje, a dobri, tj. kvalitetni temelji ne odnose se prije svega na odnos prema djetetu u smislu odgoja i formacije (što ćemo mu prenijeti), nego se odnose na roditeljstvo, tj. bračnu zajednicu. Dužni smo, dakle, učini mali ali bitan korak »unazad«, odnosno korak prema bračnoj zajednici koja je pozvana i pred Bogom dužna ostvarivati bračne i roditeljske zadaće. Što se toga tiče, bračna zajednica koja poštuje Božja stvaralačka pravila i naume u segmentima o kojima će u ovom radu biti riječi ima dobre temelje za razvoj i ostvarivanje odgovornog roditeljstva.

Zbog toga je rad podijeljen u dva poglavlja. Prvo poglavlje donosi koncilski i poslijekoncilski nauk i teološko promišljanje kojim ćemo nastojati ukazati na nepromjenjivost nauka, dok drugo poglavlje ulazi u samu srž obveza koje roditelji prihvaćaju krštenjem svojeg djeteta.

1. Koncilski i poslijekoncilski govor Crkve o odgovornom roditeljstvu

Dosadašnje promišljanje i nauk Katoličke crkve tradicionalno je u sebi sažimao dva temeljna i neodvojiva pravca odgovornog roditeljstva: prokreaciju i odgoj djece. Oba su pravca ukorijenjena u katolički moralni nauk i kao takvi čine stvarnost koja nam je u svjetlu vjere očitovana kao Božja volja, a u skladu s time i kao temelj moralno-antropološkog nauka Crkve (usp. Post 1 – 2). Prvi pravac naglašava dostojanstvo bračne zajednice u njezinoj naravnoj i nadnaravnoj ulozi u stvaranju i oblikovanju svijeta, odnosno ističe dužnost bračnih zajednica u sudjelovanju u Božjem stvarateljskom planu svojom otvorenošću živo-

⁵ *Red krštenja*, Zagreb, 1993., br. 77.

⁶ *Isto*, br. 76.

tu kao prvom i temeljnom zadaćom. Rečeno drukčije, bračna je zajednica pozvana ostvarivati činom prokreacije svoju narav kao su-stvarateljice u Božjem redu stvaranja. Tu se zadaću kroz povijest nerijetko vrednovalo kao isključivi smisao braka, što je vjerojatno pridonijelo definiciji obitelji kao temeljnoj stanici ljudskog društva. Međutim, odgovorno roditeljstvo ne iscrpljuje se posve u otvorenosti životu, ono je samo početak, nego nalazi svoj nastavak i potpuno ostvarenje u onome što se samo po sebi razumije – u odgoju djece. Uzevši u obzir katoličku literaturu na tu temu, neminovno se stječe dojam da je odgovoran odgoj djece u crkvenom nauku i teološkom promišljanju iščeznuo ili pomalo ostao po strani, a možda i da je zanemaren. Teško je pronaći koji su razlozi pridonijeli takvoj situaciji ali se može pretpostaviti kako razlog vjerojatno leži u činjenici da je kroz povijest bilo nepotrebno takvo što posebno naglašavati jer se samo po sebi razumije da su roditelji uz rađanje djece odgovorni i za njihov odgoj. Međutim, okolnosti u kojima su se našli društvo i bračne zajednice tijekom posljednjih šezdeset godina nisu uvijek pridonosile osnaživanju i jasnom razumijevanju svijesti o vrijednosti prokreacije i odgoja, a posljedično tomu i o dostojanstvu braka, obitelji i roditeljstva.

Naime, polovicom XX. stoljeća, ali i desetljeće prije toga, načeta su neka bračna pitanja, posebice ona koja se odnose na prokreaciju, odnosno na pravo i želju roditelja da sami po svojoj savjesti ili mogućnostima određuju broj djece. U tom su se pogledu otvorile mnoge teološke rasprave koje su se nastavile tijekom Drugoga vatikanskog koncila, ali i poslije, s ciljem da se razjasni je li uistinu nužno da svako tjelesno sjedinjenje bračnih parova bude prokreativno, odnosno da nužno kao plod mora imati novi život, tj. dijete. Što se toga tiče neke su kršćanske Crkve bile daleko liberalnije s obzirom na tradicionalni nauk te su ubrzo popustile pred pritiskom društva, dok je samo Katolička crkva ostala vjerna tradiciji. S tim u vezi ta je problematika doživjela svoj vrhunac u enciklici *Humanae vitae* u kojoj Pavao VI. još jednom potvrđuje tradicionalni nauk oko odgovornog roditeljstva u njegovoj naravnoj, prokreativnoj dimenziji. U enciklici, kao rezultatu poduzetog teološkog promišljanja, papa Pavao VI. donio je zaključak po kojem bračne zajednice imaju u kontekstu odgovornog roditeljstva pravo da samostalno donesu odluku koliko djece žele imati te da istu želju ostvaruju poštivanjem bioloških procesa: plodni i neplodni dani.⁷ U međuvremenu drugi je dio odgovornog roditeljstva ostao malo po strani jer se nije činio toliko problematičan, nego se pretpostavljalo da ulazi u okvire

⁷ Usp. PAVAO VI., *Humanae vitae*. Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda (25. VII. 1968.), Zagreb, 2008., br. 10.

uzročno-posljedične veze, a to je pitanje prokreacije i odgoja. Međutim, to ne znači da se o toj temi nije govorilo, barem ne neizravno. U današnje se vrijeme kulturna situacija radikalno izmijenila u odnosu na odgoj pojavom novih modela roditeljstva,⁸ posljedica čega je poziv za novim teološkim produbljivanjem pitanja odgoja kao sastavnog i neodvojivog dijela odgovornog roditeljstva. Upravo se ta nova pojava zapravo pokazala kao poticaj da se istakne kako odgoj djece ne polazi jedino od onoga što će se djeci osigurati (hrana, piće, odjeća, ljubav itd.), nego što će roditelji svjedočiti svojem djetetu kao bračnu zajednicu, a tu nam se, zahvaljujući Drugome vatikanskom koncilu, čini nužnim obraditi pojam roditeljstva kao ključni pojam i polazište u kršćanskom produbljivanju vrijednosti i smisla odgovornog roditeljstva.

1.1. *Koncilске smjernice odgovornog roditeljstva*

Koncilsko promišljanje o zadaćama i obvezama odgovornog roditeljstva uglavnom polazi od odnosa roditelj-dijete, tj. od pouke i kršćanske formacije djece. U toj perspektivi koncilsko promišljanje o odgovornom roditeljstvu najistaknutije je izneseno u trima dokumentima: u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* (u kojoj je na poseban način istaknuto pitanje odgoja u vjeri), u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (u kojoj je istaknut moralni i antropološki sadržaj odgoja) i na kraju u Deklaraciji o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis*, koja na najizravniji način govori o pitanjima cjelovitosti odgoja. S obzirom na sadržaj tih triju dokumenta, možemo ih slobodno gledati i vrednovati kao tri ključna koncilска dokumenta koja su pridonijela daljnjem oblikovanju i razvoju teološke misli o odgovornom roditeljstvu i njegovu kršćanskom karakteru, posebice danas kada je posrijedi postupno odmicanje od tradicionalnog poimanja i vrednovanja bračne i obiteljske zajednice kao zajednice koju čine muškarac i žena, otac i majka i djeca.

Dakle, krenimo od temelja, tj. od deklaracije *Gravissimum educationis*. Deklaracija daje do znanja kako Crkva vrednuje odgoj djece imajući u vidu kompleksnost zadataka, a koji vjerojatno postaje još kompleksniji s obzirom na različite zahtjeve kršćanskoga odgoja. Na samom početku dokument ističe poneke smjernice odgoja naglašavajući društvenu njegovu dimenziju smatrajući kako »pravi odgoj ide za izgradnjom ljudske osobe u vidu njezine konačne svrhe i ujedno u vidu dobrobiti društva kojega je čovjek član i u čijim će

⁸ Tu na poseban način izdvajamo istospolne zajednice i samohrane roditelje koji uz pomoć medicinski pomognute oplodnje (dalje: MPO) ostvaruju roditeljstvo.

funkcijama kao odrasli čovjek sudjelovati»⁹. Time su zahvaćene obje dimenzije odgoja – Bog i društvo – koje su usmjerene prema osposobljavanju djeteta za odgovoran život u društvu i za društvo, prihvaćajući Božji poziv na poštivanje reda stvaranja. Moglo bi se reći da se dijete prepoznaje kao dar i dobro društva, a ne samo roditelja, te mu se svi navedeni od samog početka raduju, računajući na njega s obzirom da u njemu vide put opstanka, budućnosti i pomlađivanja, imajući u vidu njegov budući bračni i obiteljski život. Da bi ostvarilo svoju svrhu, dijete ima potrebu za učiteljima i svjedocima koji će mu dati uvid u odgovoran ljudski život, a nesumnjivo je da ono ponajprije pripada roditeljima. U tom pogledu ta deklaracija ide korak unatrag, odnosno svoju pažnju usmjerava prema roditeljima, naglašavajući dužnost isticanja važnosti njihove uloge oca i majke, imajući u vidu kako odgoj djece na prvom mjestu pripada njima te da je njihova zadaća nezamjenjiva i ključna: »Budući da roditelji daju djeci život, oni imaju vrlo tešku obvezu da ih odgajaju, i zato ih treba priznati kao prve i povlaštene odgojitelje svoje djece. Odgojna je uloga roditelja takve važnosti, da se teško može čim drugim zamijeniti« (GE 3). Koncil jasno daje do znanja kolika je važnost i nezamjenjivost roditelja, odnosno osoba koje su darovale život svojoj djeci. Koncil zauzima stajalište kako je prisutnost roditelja ključna za (nad)naravni odgoj jer su roditelji djeci prvi modeli na putu rasta i sazrijevanja.

Međutim, odgoj o kojem govori Koncil nije samo ljudskog karaktera nego i bitno božanskoga. Njime se izgrađuje svijest o dostojanstvu djeteta i svake osobe kao stvorenja i djeteta Božjeg koji služi roditeljima kao put kojim dolaze do odgovora na pitanje kako strukturirati odgoj. Odgovor na to pitanje nalazimo u sakramentu krštenja, što je izravno istaknuto samo i jedino u deklaraciji: »Posebno u kršćanskoj obitelji, koja je obogaćena milošću i zadatkom sakramenta ženidbe, treba odgajati djecu od najranije mladosti po vjeri, koju su primila na krštenju, da Boga spoznaju i štuju, a bližnjega da ljube« (GE 3). S obzirom na sakrament krštenja, roditelji su, dakle, pozvani i dužni odgajati djecu tako da ih »nauče u duhu i istini klanjati Bogu Ocu« (GE 2). Sakrament krsta zapravo postaje izvor koji oblikuje odgoj djeteta ali još jednom posvjećuje ono ključno u odgoju – bračnu zajednicu u kojoj se odgoj ostvaruje. Bračna zajednica je kontekst unutar kojega će dijete, i to ponajviše svjedočanstvom roditelja, tijekom svojeg odrastanja sazrijevati u samospoznaji vlastitog dostojanstva i identiteta, svoje spolnosti i seksualnosti u cilju izgradnje vlastite osobnosti i

⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju* (28. X. 1965.), br. 1, u: *Dokumenti*, Zagreb, ⁵1998. (dalje: GE).

sposobnosti s obzirom na budući bračni i obiteljski život. Razlog i ciljevi odgoja koji zahvaća osobu u svim njezinim dimenzijama sadržani su u samom sakramentu krštenja. Naime, »svi kršćani, budući da su preporođenjem iz vode i Duha Svetoga postali novo stvorenje te se nazivaju i jesu sinovi Božji, imaju pravo na kršćanski odgoj« (GE 2). Uzevši u obzir navedene dijelove deklaracije GE, slobodni smo zaključiti kako Koncil u domenu odgovornog roditeljstva uključuje odgoj koji će u isto vrijeme biti naravne i nadnaravne dimenzije u kojima se isprepliće ono ljudsko i božansko bez međusobnog suprotstavljanja ili isključivanja, a koje dijete susreće kao svjedočanstvo u bračnoj zajednici unutar koje je začeto i kao put potpunog samoostvarenja.

Kako bi se, međutim, istaknuo primat i važnost vjere Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* polazi od uloge Duha Svetoga u odgoju djeteta. Ono se u prvom redu odnosi na milosno djelovanje Duha Svetoga, koji snagom sakramenata uvodi vjernika u novo stanje i novi odnos spram Boga, tj. »daje svjedočanstvo o njegovu posinjenju«¹⁰ i »uvodi u istinu« (LG 4). Pitanje posinjenja, odnosno božanskoga, postaje razlog, a posljedično i temelj, odgovornog roditeljstva po kojemu roditelji oblikuju kako odnos spram djeteta tako i odnos supružnika među sobom. Kako bi dijete kroz život ostvarivalo svoj nadnaravni poziv na zajedništvo s Bogom Ocem po Sinu u Duhu Svetom roditelji nalaze svoju nenadomjestivu ulogu koja ih poziva na veliku odgovornost jer su im djeca po krštenju postali sinovi Božji. Zato »roditelji moraju biti za svoju djecu riječju i primjerom prvi vjesnici vjere, i njegovati zvanje prikladno za svakog pojedinoga, s osobitom brigom ono sveto« (LG 11). Prema toj konstituciji temelj odgovornog roditeljstva uz prisutnost roditelja stavlja naglasak na pitanje navještaja istine kao uvjeta odgoja za zrelost. Roditelji su obvezatni odgajati dijete uvodeći ga kroz vrijeme sazrijevanja u istinu o sebi, odnosno o vlastitu identitetu, naravi, dostojanstvu, pozivu... Dakle, u odnosu na deklaraciju *Gravissimum educationis*, koja više naglašava sadržaj odgoja, dogmatska konstitucija *Lumen gentium* ide dublje u razumijevanje odgoja ističući kako je po svojem sadržaju odgoj dužan voditi i uvoditi dijete u aktivno stanje posinjenja buđenjem svijesti o Bogu stvoritelju, prihvaćajući njegov plan i red stvaranja.

Pitanje odnosa vjere i sakramenta krštenja u kontekstu odgoja nastavlja i pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* stavlajući jači naglasak na ono »egzistencijalno« u odgovornom roditeljstvu, vodeći računa kako je odgoj djeteta

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 4, u: *Dokumenti* (dalje: LG).

odgoj za odgovornu egzistenciju unutar koje će ostvariti samo sebe govoreći: »Djecu treba tako odgajati da, kad odrastu, mogu s punom sviješću odgovornosti slijediti zvanje, pa i svećeničko i redovničko, i izabrati svoj životni poziv, te da, ako se vjenčaju, mognu osnovati svoju obitelj u povoljnim moralnim, socijalnim i ekonomskim uvjetima. Zadaća je roditelja ili skrbnika da razboritim savjetima budu vodiči mladima pri osnivanju obitelji.«¹¹ Time svijest o nadnaravnom, o Drugome, oblikuje, posvećuje i uzdiže ono naravno, odnosno odnos spram drugoga, tj. djeteta. Posvećenje djeteta iziskuje razvijanje osjećaja vjere u djetetu ali i njegovo osposobljavanje da i samo uđe i bude sposobno, kada za to dođe vrijeme, ostvarivati svoju ulogu u svijetu kao Božji suradnik u redu stvaranja. S tim u skladu, dokument ističe: »Ako roditelji prednjače primjerom i zajedničkom obiteljskom molitvom, djeca će, i svi koji žive krugu obitelji, lakše naći put čovječnosti, spasenja i svetosti. Supruzi će pak, u svom dostojanstvu i zadaći očinstva i majčinstva, brižno ispunjavati dužnosti odgoja, osobito vjerskoga, što u prvom redu na njih spada« (GS 48). Razvijanje osjećaja o odgovornom roditeljstvu izrasta iz dostojanstva i vrijednosti bračne zajednice koja rađanjem i odgojem djece na sebe preuzima odgovornu zadaću da će i radi sebe i radi cjelovitog razvoja djeteta ostvarivati svoju zadaću kao »suradnici ljubavi Boga Stvoritelja i na neki način njezini tumači« (GS 50). Tako je još jednom, nakon LG, stavljen naglasak na dostojanstvo bračne zajednice, vrednujući je kao temelj odgovornog roditeljstva, odnosno kao zajednicu bez koje se ne može zamisliti cjelovit odgoj djeteta. Imajući tu stvarnost na umu, Koncil je s pravom imenovao bračnu zajednicu tumačem Božjeg reda stvaranja i time dao uputu produbljivanja vrednota kršćanskog oblikovanja odgovornog roditeljstva, posebice odgoja.

Uzevši u obzir navedena tri ključna dokumenta na području odgovornog roditeljstva, možemo donijeti prvi koncilski zaključak: odgoj kao sastavni i neodvojivi dio odgovornog roditeljstva u sebi zaokružuje tri bitne dužnosti: prisutnost roditelja, navještaj istine i poziv (bračni i obiteljski ili pak svećenički). Sve tri dužnosti u sebi nose snažan egzistencijalni karakter koji upućuje na odgoj za odgovoran život novoga ljudskog bića pred Bogom, Crkvom i društvom. Da bi se ono ostvarilo u cijelosti nužno je uvijek iznova kritički promišljati o ključnom faktoru odgovornog roditeljstva o kojem govore sva tri navedena dokumenta, a to su roditelji, tj. bračna zajednica. Naime, na njima se, jer su tumači reda stvaranja, ostvaruje ono bitno, odno-

¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 52, u: *Dokumenti* (dalje: GS).

sno ono egzistencijalno u životu djeteta jer na njihovoj kršćansko formiranoj egzistenciji novi članovi obitelji i društva grade i oblikuju svoju egzistenciju, odnosno za nju se odgovorno osposobljuju.

1.2. *Poslijekoncilsko učenje i teološka promišljanja o odgovornom roditeljstvu*

Vrijeme nakon Koncila, i to skoro do početka XXI. stoljeća, nije imalo neku pretjeranu potrebu teološki analizirati, problematizirati i produbljivati pitanje kršćanskog odgoja djece jer se samo po sebi razumjelo kako je najpogodnije okruženje za cjelovit odgoj djeteta bračna zajednica muškarca i žene. Uostalom, koncilski nauk je u tome dao velik antropološki doprinos, govoreći o odgovornom roditeljstvu samo i jedino u kontekstu bračne zajednice muškarca i žene. Okolnosti su se, međutim, snažno promijenile u posljednjih dvadesetak godina s obzirom na, kako je već istaknuto u uvodu, pojavu i evoluciju novih modela bračnih i obiteljskih zajednica, među kojima izdvajamo istospolne zajednice i njihovu želju za ostvarivanjem roditeljstva,¹² kao i želje pojedinaca koji se odlučuju za samohrano roditeljstvo uz pomoć medicinski pomognute oplodnje. Upravo su te novonastale okolnosti bračno-obiljskog i roditeljskog karaktera najviše pridonijele današnjem kritičkom promišljanju o pojmu odgovornog roditeljstva, osobito u kršćanskom kontekstu u kojem sakrament krštenja ima presudnu ulogu jer se roditelji obvezuju odgajati dijete kako bi ljubilo Boga i bližnjeg kao sebe samoga. U tom se smislu poslijekoncilsko učenje, a na osobit način i teološko promišljanje, nužno uključilo u kritičko-analitičko promišljanje o odgovornom roditeljstvu u svjetlu Božje riječi i zapovijedi kako bi dali odgovore na neka ključna pitanja vezana uz odgovorno roditeljstvo, a osobito na pitanja kršćanskog odgoja koji zahvaća osobu u njegovoj ukupnosti, odnosno u duhovnoj i tjelesnoj dimenziji. Pritom je osobitu ulogu odigrala, danas opće poznata, teologija tijela koja već duži niz godina budi svijest o zadacima otkrivanja vlastita identiteta – ono što čovjek jest i na što je pozvan – bez čega je nezamislivo uopće razmišljati o odgovornom ponašanju i življenju dara života.

S obzirom na to da je deklaracija *Gravissimum educationis* započela razmišljanje o kršćanskom oblikovanju odgoja u svjetlu sakramenta krsta, ono se samo po sebi nameće kao početna točka kritičkog promišljanja. Tada istaknimo da obrednik *Red krštenja*, koji je na snazi od 8 rujna 1969. godine, u napomena-

¹² Usp. Alenka ŠVAB, *New Ways of Parenting: Fatherhood and Parenthood in Lesbian Families*, u: *Revija za sociologiju*, 38 (2007) 1–2, 43.

ma pokazuje vjernost koncilskom nauku nastavljajući već tradicionalno teološko promišljanje o sakramentu krštenja, navodeći: »Krštenjem pritetelovljeni Kristu, uključuju se u Božji narod, te zadobivši otpuštenje svih grijeha, iz stanja u kojem su rođeni bivaju preneseni u stanje posinjene djece; postaju novo stvorenje iz vode i Duha Svetoga, pa se zovu i jesu djeca Božja.«¹³ Kako bi se kršćanski poziv i dar vjere ostvario u životu djeteta *Red krštenja* naglašava obveze roditelja: »Vi tražite krštenje za svoje dijete. Time se obvezujete da ga odgajate u vjeri, kako bi živjelo prema Božjim zapovijedima, ljubilo Gospodina i svoga bližnjega, kao što nas je Krist učio.«¹⁴ Obrednik time naglašava tri stvarnosti o kojima roditelji, u svojstvu tumača reda stvaranja, moraju voditi računa u odgoju djece, a tiče se stvarnosti novog života: 1) dijete nije vlasništvo i temeljno ljudsko pravo roditelja, nego je od samog začeca, a na poseban način činom krštenja, dijete Božje, 2) odgoj djeteta jest odgoj za Boga s obzirom da je krštenjem postalo dijete Božje i 3) odgoj djeteta jest odgoj za društvo jer je pozvano na život u društvu ljubeći bližnjega. Dijete se ima smatrati povjerenjem koje Bog iskazuje roditeljima koje je obdario darom novog života, a ono se ostvaruje odgovornim odgojem djeteta za život u društvu. Time roditeljstvo ima su-radničku ulogu u stvaranju svijeta i njegova duhovnog i moralnog oblikovanja. Bog i Božja volja postaju razlog i paradigma bračne zajednice, kao zajednice muškarca i žene, s ciljem kvalitetnog i cjelovitog odgoja djeteta i oblikovanja društva. Stoga ne treba zanemariti kako je dijete dar roditeljima ali i dar društvu. Društvo počiva na odgovornoj egzistenciji svakoga svojeg člana.

Osim toga, o tome da se pritetelovljenje Kristu i postajanje djecom Božjom ne ostvaruje samo u činu krštenja nego i u pouci, odnosno odgoju djece, obrednik krštenja u prethodnim napomenama veli: »A da bi sakrament postao potpuna stvarnost, potrebno je da se djeca kasnije pouče u onoj vjeri u kojoj su krštena. [...] Kršćanska naime pouka, koja djeci po pravu pripada, ne ide ni za čim drugim nego da ih malo-pomalo dovede do toga da spoznaju Božji naum u Kristu te sami jednom usvoje onu vjeru u kojoj su kršteni.«¹⁵ Riječ je o zadatku i uloga koje će nakon krštenja u životu djeteta ostvarivati ponajprije roditelji, zatim kum ili kuma ali i Crkva, jer je krštenje, u konačnici, čin pritetelovljenja Crkvi.¹⁶ S tim u vezi, prvi je svjedok i tumač »zajedničarstva božanske naravi i posinjenja«¹⁷

¹³ *Red krštenja*, opće napomene br. 2. Usp. Ivica RAGUŽ, Trinitarno-euharistijsko promišljanje o kršćanskoj inicijaciji, u: *Bogoslovska smotra*, 79 (2009.) 3, 543–545; Ivan KARLIĆ, *Sveti sakramenti*, Zagreb, 2014., 37–38.

¹⁴ *Red krštenja*, br. 39.

¹⁵ *Isto*, prethodne napomene br. 3.

¹⁶ Usp. *Isto*, opće napomene br. 4. Usp. Ivan KARLIĆ, *Sveti sakramenti*, 40.

¹⁷ *Isto*, br. 5.

obitelj, tj. otac i majka, odlučnim i slobodnim prihvaćanjem i ostvarivanjem Božjeg plana i reda stvaranja i spasenja. Obrednik time očituje narav odgovornog roditeljstva: uvoditi dijete u otajstvo susreta s Bogom i u zajedništvo vjere Crkve¹⁸ u Boga stvoritelja i otkupitelja koji uvijek ostaje isti (usp. Heb 13,8). Time je na osobit način naglašeno kako kršćanski odgoj, sadržajno gledajući, ne podliježe promjenjivosti vremena, kultura i okolnosti jer njegova snaga i sigurnost leže u nepromjenjivosti Boga stvoritelja. Njegov plan stvaranja uvijek ostaje aktualan i, moralno-antropološki gledajući, uvijek obvezuje sve kršćane ali i svako ljudsko biće jer otkriva čovjeku njegovu vlastitu narav i poziv.¹⁹ Prema tome, čin krštenja i vjerska pouka, kao dvije temeljne vrednote i smjernice kršćanskog oblikovanja odgovornog roditeljstva, nalaze svoje ostvarenje u rastu i sazrijevanju u zajedništvu s Ocem i Sinom i Duhom Svetim ali i u zajedništvu s ljudima s obzirom na životni poziv.²⁰ Presudnu ulogu, to više zbog novih društvenih okolnosti, igra pitanje odgoja ljudske spolnosti koje u odgoju djeteta moraju izvršiti roditelji i riječju i svjedočanstvom, na što ih uostalom obvezuje sakrament krštenja.²¹ Drugim riječima, *Red krštenja* (ne)izravno poziva na produbljivanje pojma roditeljstva jer su roditelji prvi svjedoci odgovorne kršćanske egzistencije u društvu te se od njih na prvom mjestu traži istinska kršćanska zrelost, koja sa sobom nosi ono što ćemo u drugom poglavlju prikazati kao moralno-antropološku zrelost. Nadalje, kako što je vidljivo, crkveni nauk stavlja dostojanstvo bračne zajednice u temelje odgovornog roditeljstva.

Isti pravac, gotovo s istim sadržajem, kojim se nastoji produbljivati pojam odgovornog roditeljstva u odgoju djece nastavlja se i u nekim dokumentima koje nećemo detaljno obraditi jer se uglavnom odnose na dostojanstvo bračne zajednice i važnost odgoja djece. Prije nego donesemo popis dokumenata na temu obitelji i roditeljstva, usput spomenimo kako je najvjerojatnije ključni pojam koji se spominje u već spomenutim dokumentima, kao i u onima koje ćemo tek spomenuti, obitelj kao povlašteno mjesto odgoja. Pitanje »povlašte-

¹⁸ Usp. Niko IKIĆ, *Teologija sakramenata. »Gorući grm« sakramentalne milosti*, Zagreb, 2012., 149–158.

¹⁹ Radi upoznavanja kršćanskog nauka o toj tematici čitatelja se upućuje na encikliku *Redemptor hominis*. Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka* (4. III. 1979.), Zagreb, 1997. (dalje: RH).

²⁰ Slično govori papa Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*: »Dužnost odgoja ima svoje korijene u prvobitnom pozivu bračnih drugova da sudjeluju u stvaralačkom Božjem djelu: rađajući u ljubavi i iz ljubavi novu osobu koja u sebi nosi poziv za rast i razvoj, roditelji time preuzimaju zadaću da joj djelotvorno pomognu te da u punini živi ljudski život«, IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 2009., br. 36 (dalje: FC).

²¹ Usp. *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 771–772.

nosti« bračne zajednice kao zajednice muškarca i žene postaje pravi izvor zaštite i argumentirane obrane dostojanstva te zajednice kada je u pitanju odgoj djece. Možda je najvažnije istaknuti dokumente pape Ivana Pavla II.: *Familia a Deo Instituta* (1981.)²², *Familiaris consortio* (1981.), *Gratissimam sane* (1994.)²³, zatim dokumente Papinskog vijeća za obitelj: *Povelja o pravima obitelji* (1983.)²⁴, *Ljudska spolnost: istina i značenje* (1995.)²⁵, *Obitelj i ljudska prava* (1999.)²⁶ i *Obitelj i ljudska prokreacija* (2006.)²⁷, kao i dokument Zbora za katolički odgoj: *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi* (1983.)²⁸, a u novije vrijeme svoj je doprinos dala i postsinodalna apostolska pobudnica *Amoris laetitia* (2016.)²⁹. U navedenim je dokumentima najveća pažnja posvećena braku kao temeljnoj društvenoj instituciji i stanici u novonastaloj društvenoj situaciji i okolnostima. Sasvim je logično očekivati da Crkva ne može i neće ostati po strani kao pasivan promatrač tih okolnosti, nego će se uključiti u raspravu s takvim dubokim društvenim zaokretom koji je zahvatio temelje antropologije i morala s ciljem da se zaštiti institucija braka i obitelji kao prirodnog i povlaštenog mjesta rađanja i odgajanja novih ljudskih bića, kako nam ga otkriva Božji plan stvaranja.³⁰ Na pitanje bračne zajednice muškarca i žene kao povlaštenog i prirodnog mjesta odgajanja nećemo odgovoriti sada nego ćemo tome posvetiti drugo poglavlje jer se poslijekoncilski dokumenti, u manjoj ili većoj mjeri, izravno ili neizravno, ispresijecaju u toj točki.

Da je vjerska pouka djeteta neizostavni čimbenik kršćanskog oblikovanja odgovornog roditeljstva jasno ističe i *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*: »Koliko god bila svjesna učinkovitost vjere koja djeluje u krštenju djece i valjanosti sakramenta koji im podjeljuje, Crkva priznaje da njezina praksa ima svoje granice, jer, osim u slučaju smrtne opasnosti, ona ne podjeljuje sa-

²² GIOVANNI PAOLO II, *Motu proprio Familia a Deo instituta* (9. V. 1981.), u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/motu_proprio/documents/hf_jp-ii_motu-proprio_09051981_familia-a-deo-instituta.html (20. V. 2017).

²³ GIOVANNI PAOLO II, *Gratissimam sane* (2. II. 1994.), u: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/1994/documents/hf_jp-ii_let_02021994_families.html (20. V. 2017).

²⁴ SVETA STOLICA, *Povelja o pravima obitelji*, Zagreb, 1990.

²⁵ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, Zagreb, 2003.

²⁶ PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e diritti umani* (9. XII. 1999.) u: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20001115_family-human-rights_it.html (20. V. 2017).

²⁷ PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana*, u: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana. Commenti sul documento*, Città del Vaticano, 2007.

²⁸ SVETI ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi*, Zagreb, 1996.

²⁹ PAPA FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016. (dalje: AL).

³⁰ Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana*, br. 2.

krament bez suglasnosti roditelja i bez njihova ozbiljnog jamstva da će dijete nakon krštenja odgajati u katoličkoj vjeri: ona vodi brigu i o naravnim pravim roditelja i o zahtjevima rasta u vjeri djeteta.«³¹ Kako bi pojasnio koje su obveze kršćanskog odgoja, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici* posebno ističe dvije stvari vezane za sakrament krsta: a) obećanje da će dijete odgajati u vjeri Crkve, u smislu navještaja i pouke u vjeri koja slijedi nakon primanja sakramenta krštenja i b) brine se o bračnoj zajednici kao takvoj, odnosno traži već sada neke uvjete po kojima se može steći sigurnost da tu pouku roditelji mogu ostvarivati u životu svojeg djeteta. Tu se opravdano može pretpostaviti kako je zahtjev za odgovornim roditeljstvom usmjeren na dosadašnji vjerski život roditelja koji će biti kvalitetan temelj odgoja djece,³² što ujedno možemo vrednovati kao nauk koji se kontinuirano, iako neizravno, proteže učiteljskom i teološkom mišlju Crkve. Vjerski život u smislu odgovornog roditeljstva, međutim, u sebi zaokružuje već ranije istaknuto poštivanje antropoloških i moralnih datosti, tj. najodgovorniji i najkvalitetniji put cjelovitog sazrijevanja dijete nalazi i ostvaruje u krugu heteroseksualne zajednice, odnosno bračne zajednice i roditeljstva koje čine jedan muškarac i jedna žena. Iako odgovorno roditeljstvo u okviru sakramenta krštenja stavlja snažan i nezaobilazan naglasak na važnost navještaja unutar obitelji jer je ono ključan faktor koji pridonosi rađanju vjere,³³ ipak ono ne zaobilazi navedene temeljne antropološke, ali i moralne datosti, kako ćemo vidjeti u nastavku rada.³⁴

Dosadašnjoj analizi bračne zajednice kao povlaštenog mjesta odgoja ide u prilog i stav ranije citiranog dokumenta *Obitelj i prokreacija*, koji kao ključan faktor uzima status bračne zajednice kao tumača Božjih otajstava, Božje ljubavi i projekta stvaranja. U svjetlu toga bračna zajednica muškarca i žene nalazi svoju povlaštenost jer je jedina, ponajprije antropološki gledajući, sposobna vlastitim svjedočanstvom tumačiti Božji plan i projekt stvaranja.

Uzevši, dakle, u obzir dva ključna faktora odgovornog roditeljstva: vjerski i moralni život roditelja, koji u sebi nosi poštivanje antropoloških datosti

³¹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., 40.

³² Usp. *Isto*, 40. Marijan VALKOVIĆ, Naviještanje – Vjera – Krštenje, u: *Bogoslovska smotra*, 48 (1978.) 1–2, 23.

³³ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Krštenje i (nova) evangelizacija, u: *Bogoslovska smotra*, 72 (2002.) 4, 500. Usp. FC 52.

³⁴ Slično naglašava dokument *Famiglia e procreazione umana* (Obitelj i prokreacija) stavljajući naglasak na stvarnost kako je odgovorno očinstvo i majčinstvo biološkog i duhovnog karaktera, odnosno da je sazđano od dvaju krila: rađanje i odgoj u moralnim i religijskim vrijednostima. Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana*, br. 16.

i spremnost na preuzimanje obveze kršćanskog odgoja djeteta, otkriva nam se činjenica kako je odgovorno roditeljstvo egzistencijalnog karaktera. Odgovorno roditeljstvo je pozvano osposobljavati dijete za samostalan društveni život, otkrivajući mu smisao postojanja i nalazeći u njemu vlastitu projekciju.³⁵ Drugim riječima, osposobljavanje djeteta za odgovornu i ozbiljnu egzistenciju koja se očituje u poštivanju Božjeg nauma i plana stvaranja traži već neku prethodnu egzistenciju koja će ga upućivati u istinu o Bogu i čovjeku, a to su roditelji. Roditeljska egzistencija uronjena u Božji naum bit će temelj i polazište odgovornog roditeljstva. Slično govori i papa Franjo: »Prenošenje vjere pretpostavlja da roditelji žive stvarno iskustvo vjere u Boga« (AL 287).³⁶ Ključno je spomenuti što to tome kaže Ivan Pavao II., a to predstavlja sažetak svega onoga što jest odgovorno roditeljstvo s obzirom na rađanje i odgoj: »Za kršćanske roditelje odgojno je poslanje, [...] ukorijenjeno u njihovu udioništvu na stvaralačkom Božjem djelu...« (FC 38).

Sakrament krsta, uz sakrament ženidbe, ima povlašteno mjesto u odgoju jer »krštenje kao temelj kršćanske egzistencije ostaje trajnom obvezom ponašanja koje je primjereno krštenju«³⁷. Ta se obveza ostvaruje trajnim procesom pritjelovljenja Isusu Kristu, koji je naš »egzistencijski i životni oblik«³⁸, koji traži odgovorno egzistencijalno roditeljstvo, tj. roditeljstvo koje je sposobno učiti i odgajati za odgovornu egzistenciju (usp. AL 261).³⁹ Time se odgovorno roditeljstvo upućuje na razvijanje svijesti o njegovu egzistencijalnom karakteru koji pridonosi razvoju naravne i nadnaravne dimenzije djetetova života, pri čemu se nadnaravno odnosi na slobodno i odgovorno prijanjanje i prihvaćanje Božjega antropološkog projekta unutar kojeg se nalazi ostvarivanje ljudskog poziva na život.

Na kraju prvog poglavlja možemo donijeti kraći zaključak i reći kako uspješno odgovorno roditeljstvo ponajprije traži odgovoran odnos među supružnicima u odnosu na Božji red stvaranja i oblikovanja svijeta, jer vjera prvo traži biti življena konkretnim ljudskim životnim izborima, a tek onda navještena, u verbalnom smislu.⁴⁰

³⁵ Usp. *Isto*, br. 11.

³⁶ Usp. Natalija BOGOVIĆ, Molitva u obitelji, u: *Riječki teološki časopis*, 20 (2012.) 1, 68.

³⁷ Ivan DUGANDŽIĆ, Krštenje i (nova) evangelizacija, 503.

³⁸ Franz COURTH, *Sakramenti*, Đakovo, 1997, 129.

³⁹ Usp. Ante VUKASOVIĆ, Prijeka potreba odgoja za obiteljski i društveni život, u: *Obnovljeni život*, 64 (2009.) 1, 84–85.

⁴⁰ Usp. Stjepan KUŠAR, Djelomično prihvaćanje vjere – kršćanstvo po izboru, u: *Bogoslovska smotra*, 66 (1996.) 2–3, 321.

2. Odgovornosti kršćanskog odgoja u svjetlu sakramenta krštenja

Dosadašnje promišljanje i produbljivanje pojma odgovornog roditeljstva, vodeći se zahtjevima odgovorne prokreacije i odgovornog odgoja djece, dalo nam je na uvid kako je o potonjem nemoguće govoriti ukoliko se ne istakne kontekst: dostojanstvo bračne zajednice koja teži roditeljstvu. Bračna zajednica nam je približena kao ključna vrednota kako bi se uopće moglo govoriti, jamčiti i ostvarivati odgovorno roditeljstvo. Kršćanska perspektiva, kako nam približavaju obveze koje proizlaze iz sakramenta krsta, ukazuje nam kako su roditelji prvi navjestitelji po kojima dijete sazrijeva u cjelovitoj psihofizičkoj, vjerskoj i moralnoj spremi. Sakrament upućuje roditelje na obvezu odgoja pomažući dijete na putu spoznaje Boga kao svojeg stvoritelja. Po tom je pitanju Katolička crkva kroz povijest ulagala mnogo truda kako bi osvijetlila pojam odgovornog roditeljstva, ali je isto tako nesumnjivo da je ono ponajviše bilo usmjereno prokreaciji, a ne toliko odgoju djece. Današnje je vrijeme, međutim, omogućilo Crkvi još veće produbljivanje potonjeg s ciljem da se odgojem u vjeri zahvati cjelokupna osoba i osobnost djeteta. Kao i dosad, sam zahtjev proizlazi iz obveza o kojima govori sakrament krsta, a one se ponajprije odnose na kontekst bračne zajednice, odnosno njezin identitet. Stoga je drugo poglavlje podijeljeno tako da se stekne uvid i dadne odgovor na neka novonastala pitanja oko temeljnih vrednota i identiteta ljudskog bića, a to su spolnost i seksualnost, koji čine sastavni i neodvojivi dio odgoja djeteta ukoliko ga se želi osposobiti i za zdrav i odgovoran život u društvu i za društvo. S tim ciljem drugo poglavlje iznosi neka promišljanja na antropološkom i moralnom planu i dimenzijama odgoja djeteta s ciljem da se pruži dublji uvid u obveze i odgovornosti koje prihvaćaju roditelji kod krštenja svojeg djeteta.

2.1. Antropološki zahtjevi sakramenta krsta

Promišljanje o ulozi sakramenta krsta u oblikovanju odgovornog roditeljstva uvelo nas je u možda najvažniji zadatak u oblikovanju osobnosti djeteta, a to je samospoznaja, tj. voditi dijete prema spoznaji vlastita identiteta, dajući konkretan materijalni i vidljivi odgovor na pitanje: Tko sam i što sam? Za što sam stvoren i na što sam pozvan? Riječ je o onome što bismo nazvali antropološkim zahtjevima koji uvode dijete u razumijevanje vlastite naravi kao čovjeka i kao djeteta Božjega. Traženje odgovora na ta pitanja čini nam se danas poprilično teško i zahtjevno jer poznamo široku lepezu odgovora, a

današnji antropološki pluralizam vođen rodnom teorijom⁴¹ tome i pridonosi, otežavajući pristup jasnom i nedvosmislenom odgoju koji roditelji žele ostvariti u cjelovitom odgoju svojeg djeteta. Posebice ako se uzme u obzir Božji antropološki projekt koji u sebi sažima nekoliko vrednota: spolnost, spolnu različnost, komplementarnost, sjedinjenje i prokreaciju. Velik doprinos pitanju ljudske naravi dao je Drugi vatikanski koncil, čiji nam jasan i nedvosmislen nauk može poslužiti kao svjetlo u daljnjem promišljanju o odgovornom roditeljstvu u kontekstu sakramenta krsta: »Čovjek je tijelom i dušom jedan, jest po samoj svojoj tjelesnosti zbir elemenata materijalnog svijeta, tako da po čovjeku dosižu svoj vrhunac i podižu glas da slobodno slave Stvoritelja. Stoga čovjeku nije dopušteno da prezire tjelesni život. Naprotiv, on svoje tijelo mora smatrati dobrim i vrijednim časti kao od Boga stvoreno i određeno da uskrsne u posljednji dan. [...] Stoga sâm dostojanstvo čovjeka traži da Boga proslavljuje u svome tijelu i da ne dopusti da služi zlim sklonostima svoga srca« (GS 14). Nauk u sebi izražava svetopisamsku i koncilsku predaju vezano za obveze odgovornog roditeljstva s kojima se suočavaju roditelji jer povlače sa sobom neodvojiva pitanja vezana za narav osobe. Pitanja koja su bitno vezana za dostojanstvo i identitet djeteta, a koja neminovno postaju kamen temeljni na kojem se poslije može graditi kvalitetan kršćanski moralni i ljudski život i suživot u društvu. Ovdje osobito ističemo temeljnu ljudsku krepost koja samo potvrđuje ljudsku narav i posebitost u odnosu na stvoreni svijet, a to je odgovornost. Osim toga, prihvaćajući obveze o kojima govori obred sakramenta krsta roditelji ne stoje pred jednostavnim obećanjem ili pukom formulacijom koja se formalno postavlja kao pitanje,⁴² koje bi u konačnici tražilo da se odgovori istom mjerom kako bi se zadovoljili neki potrebni uvjeti. Obvezama se izriče teška naravna i nadnaravna odgovornost kojom se roditeljima nastoji posvjestiti temeljna kršćanska istina koja izriče njihovu odgovornost pred Bogom, Crkvom i pred samim djetetom, da će odgojem biti revni (po)služitelji Božjih otajstava i istine, a time i njegovatelji njegova plana stvaranja koji se bitno tiču ljudskog dostojanstva.⁴³ Time obveze i obećanje, ukoliko je potvrdno odgovoreno, izriču ponajprije njihovo osobno sla-

⁴¹ Ukoliko se želi nešto više znati o tome čitatelja se upućuje na sljedeću literaturu: Nikola BIŽACA, Kako razumjeti rod?, u: *Crkva u svijetu*, 47 (2012.) 3, 392–401; Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija*, Zagreb, 2013.

⁴² »Vi tražite krštenje za svoje dijete. Time se obvezujete da ga odgajate u vjeri kako bi živjelo prema Božjim zapovijedima, ljubilo Gospodina i svoga bližnjega, kao što nas je Krist učio«, *Red krštenja*, Zagreb, 1993., br. 77.

⁴³ Usp. Bruna VELČIĆ, Čovjek – slika Božja i njegova moralna odgovornost, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 3, 552.

ganje i prijanje uz istinu koja proizlazi iz vjere u Boga stvoritelja i njegov red stvaranja.⁴⁴ Spoznaja istine o samom sebi tako postaje čvrsta stijena na kojoj se može izgrađivati, odnosno formirati ljudski život i odgajati dijete za perspektivnu budućnost,⁴⁵ kako osobnu tako i samoga društva čiji je član. U našem slučaju, međutim, istina o sebi stavlja nas nužno pred zahtjeve vjere koji nas uvode u intimni odnos s Bogom za kojeg ispovijedamo da je stvoritelj i otkupitelj čovjeka i čovječanstva. Pritom usmjeravamo ljudski razum prema spoznaji da je nemoguće ostvariti istinsku spoznaju vlastita dostojanstva bez vjere, bez pomoći onoga koji nas je stvorio na svoju sliku i priliku, koji je s nama podijelio svoj život, veličinu i dostojanstvo i čijom je trajnom prisutnošću prožet svaki ljudski život. Božji red stvaranja predstavlja se kao poziv i odgovornost jer izriče stvarnost ljudskog bića koja je u sebi nepromjenjiva. Antropološki zahtjevi koji se kristaliziraju u obredu sakramenta krsta izriču kako je, s obzirom na ljudsku narav, različitost i komplementarnost spolova roditelja, muškarca i žene, prvi jamac jasnoga kršćanskog antropološkog odgoja djeteta jer očituju prokreativnu moć osobe. Po njoj osoba otkriva seksualnost kao sjedinjujuću i prokreativnu sposobnost, a još više i kao relacijalnost, koja se očituje kao muška ili ženska relacijalnost prožeta uzajamnim poštovanjem te predanjem i prihvaćanjem poštujući zakon ljubavi prema bližnjemu.⁴⁶

U tom smjeru kršćanska antropologija koja svoje izvore nalazi u teologiji stvaranja ne smije, s obzirom na krštenje djeteta, zanemariti činjenicu da se odgovorna prokreacija ne zaustavlja na onom biološkom, odnosno na rađanju djece, već nužno u sebi uključuje i trajnu odgovornu edukaciju i odgoj djeteta u kršćanskom duhu. I to s ciljem kako bi trajno njegovala svijest da čitavim svojim bićem stoji u odnosu s Bogom, da njeguje, čuva i promiče odgovorno življenje dara vjere i života. Kršćanska nas antropologija uvodi u spoznaju kojom dublje shvaćamo pitanja čovjeka, obitelji i prokreacije i društva.⁴⁷ Što se toga tiče vjerojatno možemo donijeti prvi zaključak vezan za odgovorno roditeljstvo: odgovorna prokreacija predstavlja trajan proces koji zahvaća dijete još od prije

⁴⁴ Riječ je o ispovijesti vjere da je Bog stvoritelj spolne različnosti, koja svoje ostvarenje nalazi u komplementarnosti u zajednici muškarca i žene i koji su sjedinjenjem sakramentom ženidbe pozvani ploditi se i množiti.

⁴⁵ Usp. Valentin POZAIĆ, Spolni odgoj mladih u kršćanskoj perspektivi, u: *Obnovljeni život*, 52 (1997) 6, 458.

⁴⁶ »Etički se problem sastoji u kultiviranju spolnosti, a da se ne dogodi reduciranje osobe na utilitaristički predmet«, Ivica PAŽIN – Suzana VULETIĆ, Spolnost unutar promišljanja o identitetu kršćanske obitelji, u: *Crkva u svijetu*, 46 (2011.) 1, 38.

⁴⁷ Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana*, br. 5.

samoga začeca te se nastavlja u začecu i u vremenu iza rađanja – duhovnom i tjelesnom brigom.

Osim toga, u svjetlu teologije stvaranja spoznajemo kako čovjek ne stoji u odnosu spram Boga i društva samo, jedino i isključivo kao čovjek, iako biti čovjek već samo po sebi odražava veličinu i dostojanstvo koje nadilazi svaku drugu dimenziju osobe. Tu je nužno uključeno i pitanje spolnosti te je neizmjerljivo važno ne zanemariti u odgoju činjenicu da čovjek stoji pred Bogom kao muško ili žensko (usp. Post 1,27). Drugim riječima, čovjek nije pozvan na egzistenciju isključivo kao čovjek, već je istodobno pozvan na egzistenciju kao muško ili žensko,⁴⁸ njegova je egzistencija spolna egzistencija sposobna za suživot i buduću prokreaciju koja ga, s obzirom na narav i iskonski poziv, uvodi u tješnju suradnju sa Stvoriteljem. Samospoznaja, koju su roditelji dužni omogućiti svojem djetetu, omogućuje djetetu tijekom daljnjeg razvoja otkrivanje svojih spolnih sposobnosti da ulazi u duhovnu i tjelesnu interakciju s drugima, a na poseban način s osobom drugoga spola s kojom otkriva prokreativne mogućnosti svoje spolnosti. Prema tome, spolnost nije isključena iz stvaranja čovjeka i prepuštena njegovu samoodređenju u slobodi, nego predstavlja datost koja od samog začeca zaokuplja čovjeka i unutar koje svako ljudsko biće nalazi i ostvaruje sama sebe.

Tijekom odgoja roditelji su dužni voditi računa o obvezama da dijete tijekom razvoja u spolnosti nalazi svoj poziv i prema kojoj je dužan voditi odgovoran odnos. Iz tog razloga »naša spolnost ne može biti objekt bilo kakvog izbora, kao što to ne može biti, općenito gledajući, niti naš (spolni) identitet«⁴⁹. Ukoliko, međutim, uključimo vjeru i njezinim svjetlom osvijetlimo ljudsku narav, tada otkrivamo kako čovjek nije samo stvoren kao muško ili žensko, kao što bi bio slučaj u životinjskom svijetu, nego je pozvan biti muško ili žensko. Stoga je zadaća roditelja pomoći djetetu spoznati, otkriti i izgraditi svoj poziv kao muškarac ili žena. Naime, za životinje spolnost je samo jedan zahvat ili čin koji se očituje kao nagonski zahtjev tijela i hormona u određenom vremenskom razdoblju, a najmanje je čin u svrhu svjesnog očuvanja vrste, kako se nerijetko govori. Životinja o tome ne razmišlja. U ljudskom smislu spolnost je više od zahvata ili čina, ona predstavlja posebnu duhovnu i tjelesnu gestu po kojoj osoba ulazi u odnos s osobom drugog spola, s njom stvara i učvršćuje odnos i zajednicu, a čiji je kasniji plod otkrivanje puta kako postati otac ili majka,

⁴⁸ Usp. Luka TOMAŠEVIĆ, Filozofsko-teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja*, 49 (2009.) 1, 46.

⁴⁹ Francesco D'AGOSTINO, *Bioetica e biopolitica. Ventuno voci fondamentali*, Torino, 2011., 173.

sinovi i kćeri, tj. prokreacija.⁵⁰ Sakrament krsta, tako, teško obvezuje roditelje na pomaganje djeteta u spoznaji vlastite spolnosti, spolnog identiteta i prokreativnih mogućnosti kojima prethodi stvaranje zdravih bračnih i obiteljskih okolnosti, odnosno zdrave zajednice osoba.

Prema tome, odgoj djeteta i formacija njegove savjesti u svjetlu Božjeg nauka ne predstavlja odgoj koji valja banalizirati jer se njime banalizira čovjek, njegov identitet i njegovo dostojanstvo, kao i dostojanstvo njegova poziva na suradnju s Bogom u su-stvarateljskoj službi, što je u konačnici ključno u ostvarenju sreće i zadovoljstva. Zato odgoj djeteta u nekim novim modelima roditeljstva, posebice u istospolnoj zajednici, i njegovo krštenje može predstavljati veliku dilemu i antropološku problematiku jer dijete može stajati između onoga teorijskog odgoja po kojem roditelji uče dijete vjeri i vjerskom životu, i onoga praktičnog koji bi, antropološki gledano, moglo posve dovesti same roditelje u kontradikciju, a samim time i u licemjerstvo, što svakako ne pridonosi osvjetljavanju i spoznaji naravi kod djeteta. Time odgovorna prokreacija lako postane neodgovorna prokreacija jer je necjelovita, svjesno niječući temeljnu, naravnu i nadnaravnu istinu o čovjeku i njegovoj spolnosti, ali i onu božansku s obzirom na odgovornost pred Bogom.⁵¹ Dakle, odgovorno roditeljstvo, cjelovit odgoj i suradnja s Bogom ostvaruje se u vjernom prenošenju ne samo života već i istine o čovjeku i njegovoj spolnosti.

2.2. *Moralni zahtjevi sakramenta krsta*

Analizom odgovornog odgoja svoju smo pažnju usmjerili isključivo prema spolnom identitetu, dajući odgovor na pitanje tko sam i što sam, s ciljem otkrivanja raznih mogućnosti ljudske spolnosti, od samoostvarenja svojeg identiteta, kao muškarca ili žene, do ulazanja u odnos s drugima, stvarajući zajednicu osoba, pa sve do prokreacije. Ulazeći u područje antropologije neminovno smo se našli i pred drugim zahtjevom odgoja što ga izriču roditeljske obveze s obzirom na sakrament krsta, a on se bitno tiče moralnosti ljudske osobe preko odgoja za kreposti i u kreposti s ciljem stvaranja zdravoga osobnog odnosa prema vlastitu spolnom identitetu i njegovim mogućnostima. Sve se to događa u svrhu zaštite i promicanja dostojanstva djeteta koje će se tijekom odrastanja i sazrijevanja izreći na specifičan način – odnosom i prokreacijom. Da bi se moralnost ostvarila, a time i odnos prema sebi i drugome, kršćanska antropo-

⁵⁰ Usp. *Isto*, 173–174; Bruna VELČIĆ, Čovjek – slika Božja i njegova moralna odgovornost, 543–544.

⁵¹ Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana*, br. 6.

logija je iznijela svoje temeljne argumente, ukazujući ponajprije na nepromjenjivost ljudske spolnosti u biološkom smislu. Izrodila se činjenica da koliko god se čovjek trudio mijenjati svoju spolnost time najviše mijenja vlastite sposobnosti koje je dužan njegovati i čuvati, a riječ je o plodnosti. Time suvremeni i moderni novi oblici roditeljstva, počevši od istospolnih, regeneriraju ljudsko biće zanemarujući prokreaciju kao sastavni i neodvojivi dio bračnog i obiteljskog života.

Stoga nam je iduće pitanje koje nas obvezuje pitanje sakramenta krsta: Za koju krepost i u kojoj kreposti odgajati dijete kako bi sazrijevalo u dostojanstvu djeteta Božjeg? U tom traganju za krepostima društvena klima je vjerojatno najviše pridonijela još većoj moralnoj i duhovnoj izgubljenosti, a posebice evolucijom istospolnih zajednica, koje su doživjele svoj vrhunac ostvarivanjem prava na potomstvo, ako je to uopće vrhunac, s obzirom na mogućnost posvajanja i medicinski pomognute oplodnje. Rasprave koje su se vodile tijekom društvenih promjena na području braka i obitelji u vrlo kratkom roku je iznjedrila toleranciju kao temeljnu društvenu krepost. Pod taj se pojam pokušalo sakriti ili relativizirati ono pozitivno s obzirom na dostojanstvo i prava djeteta, kao što je pravo na oba roditelja, i oca i majku. Ono što izaziva stanovitu zabrinutost jest što je u toj evoluciji prešućen glas znanosti. Štoviše, pred zastrašivanjima i prijetnjama mnoge relevantne znanosti na području ljudske spolnosti naglo su se povukle i ustuknule. Možda se u početku tolerancija i predstavila u svojem pozitivnom smislu, kao oblik poštovanja prema drugima i drukčijima, ipak je s vremenom otišlo toliko daleko da se njome počelo poigravati s ljudskom spolnošću i identitetom brišući sve dosadašnje znanstvene spoznaje, uključujući i one teološke. Taj je trenutak vjerojatno bio onaj ključan trenutak kada je krepost tolerancije još dublje zahvatila i izmijenila vrijednosti odgovornog roditeljstva s obzirom na odgoj jer se tim putem zaničkala istina o ljudskoj spolnosti koja će se ponajviše odraziti na nove generacije, na najmlađima. Ovdje je također i pojam tolerancije više nego zabrinjavajuća mantra koja ne pretpostavlja ništa drugo doli slobodu od istine, od Božjih istina o čovjeku, društvu, braku i obitelji, ljubavi i spolnosti, vrijednosti sebedarja i sjedinjenja u ljubavi i prokreaciji. Tolerancija se tako sve više shvaća ne samo kao manipulacija tim istim vrijednostima, već predstavlja konkretnu izdaju Božjeg plana i projekta stvaranja. Time se ukida roditeljski status kao su-radnika Božjih. U takvoj poziciji čovjek, roditelji, nisu podložni i otvoreni Božjem govoru o dostojanstvu čovjeka i njegove spolnosti, kao i pozivu »plodite se i množite« (Post 1,28), već su prepušteni osobnoj definiciji i vrednovanju u duhu relativizma i nihi-

lizma.⁵² Obiteljski i roditeljski život, poziv i poslanje bivaju tako prepušteni radikalnom subjektivizmu koji djetetovu savjest iskrivljuje izgrađujući je u moralnim normama i zakonima prema vlastitim željama i idejama,⁵³ prema željama tijela, »krvi i mesa«, a ne »duha«, u svjetlu Riječi Božje. Iz toga se rađa i problematika vezana za percepciju vlastita tijela ili seksualne orijentacije djeteta. Vrlo je diskutabilno ozračje vrednovanja tih dviju stvarnosti u kojem bi trebalo odrastati i razvijati se dijete jer se ne može govoriti o »ponudi« spolnosti i seksualne orijentacije jer ono vrlo odvažno zabranjuje i samo obećanje koje se izražava kod krštenja. Učiti o Bogu, pomagati, odnosno odgajati dijete da ljubi Boga svim bićem svojim uključuje odgovornu zadaću stvaranja ozračja u kojem se poštuje Božji plan stvaranja jer ljubiti cijelim bićem svojim uključuje i tijelo čovjeka, a ne samo duh. Bog, naime, ne poziva čovjeka samo na život već ga poziva i na odgovorno življenje vlastite društvenosti, odnosno na odgovornost za društvo u kojem se kreće i čiji je vrijedan član i dobro. Čovjek se prema tome ne smije zaustaviti na samom sebi, već treba naći i ostvarivati svoje dostojanstvo u društvu s kojim i za koje je pozvan odgovorno živjeti jer je u zajedništvu, oca i majke, i za zajedništvo pozvan, a to je obitelj i društvo. Njegova ga narav usmjerava tomu da ostvaruje ono ljudsko i kršćansko koje se očituje kroz krepost odgovornosti.

Prema tome, odgoj djece se ne iscrpljuje posve u toplini obiteljskog doma, kako to često definira tolerancija. Pojam »toplina« u odgoju postaje vrlo diskutabilan pojam jer se, promatrajući argumente suvremenih rasprava, stječe dojam da je samo jedno važno u odgoju i formaciji djetetove savjesti, a to je da je ljubljeno i prihvaćeno. No to za odgoj nije dovoljno. Jest važno ali nije jedino, ili barem treba dobro odrediti krepost ljubavi. Naime, sličan pristup osjećajima ljubavi i prihvaćenosti čovjek razvija i u odnosu na neljudska bića, a čime se samo ponižava i vrijeđa dostojanstvo osobe djeteta. Tu dolazimo do temeljne istine koja nas razlikuje od ostalih živih bića, a to je da je čovjek jedino biće obdareno razumom, savješću i slobodom. Vjera upravo tu postavlja svoje zahtjeve u odgoju da te tri vrijednosti nađu svoje neodvojivo mjesto u odgoju i formaciji djeteta. Prema tome, obećanje koje bi istospolna zajednica dala na krštenju nužno uključuje i moralni odgoj i formaciju djeteta kako bi tijekom svojeg života bilo istinski tražitelj i slavitelj Boga i njegov suradnik na životnom putu. Vjera se nesumnjivo hrani ljubavlju i traži u svemu ljubav ali ta ljubav nije neodgovorna, nego se u svemu nastoji svidjeti Bogu, a taj put čovjek nalazi poštujući njegov red stvaranja.

⁵² Usp. *Isto*, br. 11.

⁵³ Usp. *Isto*.

Sada se, naime, nameće samo po sebi i pitanje koje bi moglo biti vrlo diskutabilno: Može li se govoriti o toleranciji kada govorimo o obećanjima koje roditelji daju javno kod krštenja djece? Je li moguće, ili bolje reći, prihvatljivo davati obećanja s figom u džepu? Može li se govoriti o toleranciji kada su u pitanju temeljne ljudske vrijednosti na kojima počiva sama osoba? Preostaju nam, dakle, pitanja na koje smo kao društvo i kao Crkva pozvani donijeti konkretan odgovor jer nije riječ samo o novim modelima bračnih zajednica i roditeljstva nego o dostojanstvu i pravima djece na cjelovit razvoj tijela i duha, na zdravu formaciju savjesti u svjetlu Božje Riječi. Dosad smo došli do zaključka da ljubav nije dostatna. Jer razne su manifestacije ljubavi, različiti su govori i definicije ljubavi u današnje vrijeme. Želja da se ima dijete riskira situaciju u kojoj bi dijete moglo biti vrednovano na nemoralan način, odnosno da u novonastalim bračnim i roditeljskim okolnostima biva promatrano, iako možda ne toliko eksplicitno, kao dobro koje se može konzumirati za vlastite potrebe ili status u društvu.⁵⁴

Kao temeljnu krepost i vrednotu u kršćanskom oblikovanju odgovornog roditeljstva mogli bismo izdvojiti i odgovornu solidarnost u kojoj roditelji u odgoju djeteta prepoznaju svoju temeljnu zadaću da vode dijete istinskoj zrelosti, otvarajući mu vrata odgovornog uključivanja u društvo isticanjem vrijednosti ljudske spolnosti po kojima dobiva »one značajke koju je na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini čine muškarcem ili ženom«⁵⁵. Zato neodvojiva i nezanemariva zadaća odgoja uključuje nužno zadatak da se »bolje shvate i životno iskoriste posebne vrednote jednoga i drugoga spola«⁵⁶.

Svojim obećanjem roditelji pristaju biti odgovorni suradnici koji se odriču samovolje, a snagom vjere pristaju uz Boga kao vrhovnoga životnog, antropološkog i moralnog autoriteta. Drugima riječima, »moralna zrelost nije ništa drugo doli sposobnost razmišljanja, interpretacije i interiorizacije o onim normama moralnosti što su upisane u ljudsku narav kako bi postale glavni nositelji pri pojedinom odabiru. Moralna se zrelost ne sastoji u poznavanju određenih etičkih normi, niti u teoretskom pristajanju uz određeni etički kodeks, već je to usklađivanje s osobnim osjećajem odgovornosti.«⁵⁷

⁵⁴ Usp. Tony ANATRELLA, Una sfida della procreazione: il bambino ha bisogno di un uomo e di una donna, u: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia e procreazione umana. Commenti sul documento*, 196.

⁵⁵ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Persona humana*, Zagreb, 2003., br. 1.

⁵⁶ *Isto*.

⁵⁷ Luka TOMAŠEVIĆ, *Filozofsko-teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj*, 64.

Zaključak

Dijete je dar Božji, i kao dar ima puno pravo biti odgajano tako da kroz godine rasta i sazrijevanja ostvari spoznaju Boga stvoritelja i njegov red stvaranja u koji je duboko uronjen. Ta nas je uronjenost najviše i vodila tomu da se shvati kako uronjenost traži izranjanje, a koje se ostvaruje kroz samospoznaju ljudske naravi, kroz otkrivanje vlastita spolnog identiteta kao datosti i kroz spoznaju mogućnosti vlastite spolnosti. Odgoj, prema tome, ima svoj jasan tijek i cilj – pomoći osobi da se prihvati onakvom kako je stvorena te da se kao takva trajno ostvaruje kroz odnos s Bogom i kroz odnos s bližnjima, a čiji se vrhunac ostvaruje u zasnivanju bračne zajednice i prokreacije. Drugim riječima, roditelji u kršćanskom odgoju djeteta nisu vođeni samovoljom, nego pozivom i dužnostima da će u sazrijevanju djeteta biti tumači Božjeg reda stvaranja. Ljudska narav osvjetljena vjerom i razumom time ostaje hermeneutički ključ zdravog razumijevanja odgovornog roditeljstva pomoću prokreacije i odgoja.

Stoga se čini vrlo zahtjevnim zadatkom, ali ne i neostvarivim, probuditi u ljudima svijest o vlastitu identitetu i dostojanstvu, zadatku koji nužno, bez ideološke pozadine, moraju predvoditi sve relevantne znanstvene discipline. U radu smo nastojali ukazati kako one imaju tešku dužnost i odgovornost trajno i nepobitno argumentirano braniti dostojanstvo ljudske osobe u svim njezinim dimenzijama, a posebice na području spolnosti i seksualnosti. Možda što se toga tiče, kao zadnji glas, trebaju progovoriti pravne znanosti koje ipak ne bi smjele apstrahirati od ostalih znanstvenih disciplina uključenih u raspravu i voditi se ideološkim smjernicama i krepošću »tolerancije«, nego ih slušati i na njima izgrađivati i čuvati društvenu zajednicu i svakog pojedinca. Sve znanstvene discipline imaju tešku dužnost da se svakom pojedincu i cijeloj društvenoj zajednici osigura život dostojan osobe i društva.

Naime, upravo zbog pravnih znanosti koje su u nekim zakonima nedorečene, ili su povrijedile naravni ćudoredni zakon, Crkva se našla u nepovoljnim okolnostima svojeg poslanja, a koje se, s obzirom na temu članka, najčešće odražava na najmanjima i najnevinijima, odnosno na djeci. Vjerojatno se može poći od činjenice kako dijete u svemu tome nije krivo te ga ne treba kažnjavati zbog raznih manipulacija i ideoloških postavaka zakona. No, ni to nije rješenje jer kod slavlja sakramenta krsta poziv na poštivanje obveza nije dio nekog folklor, nego zauzimanje ozbiljnog stava spram Boga, Crkve, a napose spram djeteta kojem se želi kroz cijelo razdoblje rasta i sazrijevanja osigurati život dostojan čovjeka i voditi ga putem spasenja. Prema tome, iako se dijete ne može kriviti opet se ne može ni banalizirati obveze koje čine sastavni dio

slavlja sakramenta krštenja i odgovornog odgoja djeteta. Stoga možemo zaključiti kako u tim nepovoljnim okolnostima u kojima se nalazi Crkva treba i dalje produbljivati pojam odgovornog odgoja pozitivno vrednujući sve obveze koje u njega ulaze, a potom kritiku uputiti pravnim znanostima sa svrhom zaštite dostojanstva i prava djece.

Summary

THE CHRISTIAN FORMATION OF RESPONSIBLE PARENTHOOD THE SACRAMENT OF BAPTISM FACING NEW CHALLENGES OF NEW MODELS OF PARENTHOOD

Mislav KUTLEŠA

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
mkmoraltheol32@hotmail.com

With this article the author is trying to open a discussion on the issue of the concept and meaning and value of responsible parenthood and its Christian formation in relation to the sacrament of baptism. Apart from this, he is trying to initiate a new deepening or discovery of the meaning of enumerating obligations during the celebration of the sacrament of baptism in cases of new models of parenthood, such as same-sex partnerships and single parents who had a child through medically assisted conception. The author is trying to openly reflect on these new models of parenthood (especially same-sex partnerships), i.e. to which extent and how are these new models of parenthood capable of being true interpreters of God's order of creation and his co-workers in creating and forming the world and society through education of children. Namely, the sacrament of baptism sees education in the light of faith and points out its anthropological and moral dimension that provides the child with two important things – illumination of his/her identity and dignity as the image of God and illumination of his/her call to cooperate with God.

Keywords: *responsible parenthood, baptism, education, formation, responsibility, sexuality.*